

HERBESTEMMING Voerendaal in Limburg had nog twee levendige parochies. Maar de gemiddelde leeftijd liep op en dus besloten de parochianen te fuseren. Binnenkort opent een zorginstelling in een van de kerkgebouwen.

tekst **Marinde van der Breggen** foto's **Lars van den Brink**

Kerk omgebouwd tot zorghuis, nu het kan

Hier stond het tabernakel”, wijst pastoor Harrie Brouwers. Op de bakstenen muur van de voormalige Onze-Lieve-Vrouw van Altijddurende Bijstandkerk zijn de sporen van de verhoging waar dit bijna heilige voorwerp op stond nog te zien. Nu is alles gelijkvloers en is aan zijn linkerhand een deur gemaakt waardoor mensen naar binnen kunnen.

Terwijl overal in het gebouw nog hard wordt gewerkt aan de verbouwing tot zorginstelling voor ouderen met 24-uurs zorgbehoefte, loopt Brouwers samen met Marijke Beckers, secretaris van het parochiebestuur, rond in het deel dat behouden blijft als kapel. Ze overleggen waar het altaar straks het beste kan komen en aan welke muur het Maria-icoon het mooist zal passen.

“Ik heb hier al een huwelijk gesloten”, zegt de pastoor. “De vloer was net geschuurd dus alles was een beetje vies. De bruid durfde bijna niet te gaan zitten. Maar het bruidspaar had elkaar hier leren kennen, op het kinderkoor. Daarom wilden ze graag hier trouwen.”

De ingang van de kapel is pal onder de klokkentoren. Het hart van de kerk, waar het altaar stond, is nu de plek die nog als kapel in gebruik blijft.

In Voerendaal, een dorp met 6800 inwoners in het zuiden van Limburg, waren nog twee vitale parochies met allebei een eigen kerkgebouw. De rijksmonumentale Sint Laurentiuskerk uit de elfde eeuw in het centrum van het dorp en de Onze-Lieve-Vrouw van Altijddurende Bijstandkerk uit de jaren zestig in de wijk Kunrade.

Hoewel er genoeg mensen in de kerk zitten op zondag, lopen de vaste gezinsbijdragen alleen maar terug. En bijna driekwart van de parochianen die die bijdrage nog wel betalen, is ouder dan 60. “Dan kun je wel uitrekenen wat er gaat gebeuren. We konden het nog wel tien jaar uitzingen, maar daarna heb je een probleem”, vertelt Beckers, lid van de herbestemmingswerkgroep. De Limburgers besloten dat probleem niet af te wachten en het heft in eigen hand te nemen.

“Zoals meneer pastoor altijd zegt: als je twee ten dode opgeschreven parochies hebt, kun je nog zo hard je best doen, maar daar maak je nooit meer één

vitale van”, zegt Beckers. En dus werd besloten dat de twee parochies samen zouden gaan en gingen de Kunraders op zoek naar een nieuwe bestemming voor hun kerkgebouw. Nu, zeven jaar later, is de verbouwing bijna klaar.

Een op de vijf kerken in Nederland is niet meer in gebruik als kerk, blijkt uit onderzoek van Trouw. Er kunnen tal van redenen zijn waarom kerken hun deuren sluiten, maar de voornaamste zijn teruglopende inkomsten en bezoekersaantallen door ontkerkelijkheid en vergrijzing. De meeste kerken proberen zo lang mogelijk hun deuren open te houden en als het echt niet meer anders kan, gaan ze op zoek naar een andere oplossing.

Dat leidt er soms toe dat het water de gemeenschap zo hoog aan de lippen staat, dat ze niet anders kunnen dan het gebouw verkopen aan de hoogste bieder. Of aan iemand die er plannen mee heeft waar ze eigenlijk niet helemaal achter staan, die het gebouw of de voormalige functie geen recht doen. Of dat het gebouw leeg komt te staan en verpaupert.

Daar wilden ze in Voerendaal niet op wachten. Dat het dekenaat Heerlen, waar Voerendaal onder valt, meedeed aan een pilot waarin plannen werden gemaakt voor alle veertig katholieke kerken in het gebied, kwam dan ook goed uit. Er werd een subsidie aangevraagd voor een haalbaarheidsonderzoek naar de mogelijkheden om het gebouw te delen met andere gebruikers, zoals een advocatenkantoor bijvoorbeeld.

Afgeslankt gebouw

“We wilden een deel verhuren en als kerk doorgaan in een afgeslankt gebouw, maar dat is niet gelukt”, vertelt Beckers. Daarna waren er plannen om een aantal voorzieningen, zoals de bibliotheek, dagopvang, een repair café en een sociaal loket, in het pand te huisvesten. Maar dat voorstel kwam niet door de gemeenteraad omdat die de voorzieningen niet uit het centrum weg wilde hebben.

Intussen verstrekten de jaren. Maar dat maakte de Kunraders niet zenuwachtig. Ze hadden immers de tijd om op hun gemak op zoek te gaan naar een plan waar iedereen blij mee zou zijn. Toen ze van de gemeente hoorden dat zorgverlener H&S/Delphinum op zoek was naar een locatie om een zorghuis voor ouderen te openen, hebben ze

‘We konden het als parochies nog wel tien jaar uitzingen, maar daarna heb je een probleem’

‘Dat mensen in hun eigen omgeving kleinschalige, persoonlijke zorg kunnen krijgen, vind ik heel belangrijk’

contact gezocht. “Iedereen was direct enthousiast”, herinnert Beckers zich. Toch hebben de partijen nog twee jaar met elkaar om tafel gezeten voor de plannen definitief waren. “Het zou eerst enkel een gesloten instelling worden. Toen hebben wij gezegd: kunnen we het niet zo inrichten dat de wijk er ook nog iets aan heeft?” Het resultaat is dat er naast de twintig eenpersoonskamers ook een ‘huiskamer’ komt waar ouderen uit de wijk terecht kunnen.

Ook wordt vanuit de instelling, die de naam Zorghuis Onze Lieve Vrouw meekrijgt, thuishulp gegeven en een was- en strijkservice aangeboden. Daarnaast zijn er naast het gebouw vier appartementen gebouwd zodat echtparen daar samen kunnen blijven wonen terwijl ze wel de zorg krijgen van de instelling.

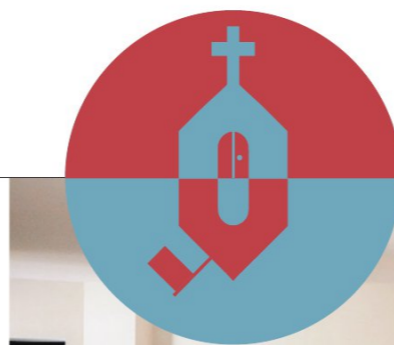
En dan is er natuurlijk de kapel, waar de pastoor straks elke zaterdagavond een mis gaat houden voor mensen uit het huis en waar mensen uit de wijk die niet mobiel genoeg zijn om naar de Sint Laurentiuskerk te gaan, terecht kunnen. En natuurlijk kan iedereen er even binnen lopen om een kaarsje op te steken.

Internationale Bauausstellung

Ja, het is wel een hoop werk, geeft Beckers toe. “Ik heb er zeker duizend uur in zitten”, zegt ze. “Maar het is zeker de moeite waard.” “Ach, de commissie was ook gezellig hè”, grapt pastoor Brouwers. Beiden zijn ze blij dat de kerk een nieuwe bestemming heeft gekregen en nog steeds een centrale rol in de wijk vervult. Beckers: “Mijn eigen ouders moesten naar een grote zorginstelling. Dat mensen nu hier in hun eigen omgeving kunnen blijven en kleinschalige, persoonlijke zorg krijgen, vind ik heel belangrijk. Maar we hadden dit niet gekund zonder de steun van met name de provincie, de gemeente en IBA.”

De herbestemming van de Onze Lieve Vrouwekerk is een van de projecten die worden ondersteund door IBA Parkstad, de eerste niet-Duitse versie van de Internationale Bauausstellung. In de afgelopen honderd jaar heeft de IBA-aanpak, waarbij initiatieven verder worden geholpen met advies, ondersteuning en financiën, verschillende Duitse regio's en steden economisch vooruit geholpen. Denk aan Berlijn, Hamburg of het Ruhrgebied.

De herbestemming van de kerk in Kunrade is zelfs een van de sterprojecten

De herbestemming van de Onze-Lieve-Vrouw van Altijddurende Bijstandkerk in Kunrade is in volle gang. De kapel (onder) is bijna klaar.

Trouw deed uitgebreid onderzoek naar de herbestemming van kerken in Nederland. Van de bijna 6900 kerken die Nederland rijk is, heeft een kleine 1400 een andere bestemming gekregen, blijkt uit het onderzoek. Die bestemmingen variëren flink: van theater tot trampolinedpark tot expositieruimte tot

woonhuis. Niet elke kerk die dichtgaat, krijgt een andere bestemming. Van de kerken die tussen 1800 en 1970 zijn gebouwd, zijn er zo'n 2000 gesloopt.

Lees alles over het onderzoek op www.trouw.nl/dossier/kerkenonderzoek

ten van IBA Parkstad geworden.

Ook het bisdom heeft altijd meegewerkt met de plannen. “Er kwam natuurlijk wel een procedure met een hoorzitting waarin we moesten uitleggen wat we van plan waren en waarin ze wilden horen hoe de parochianen erin stonden”, zegt Beckers. In het verslag van die hoorzitting staat: ‘Deken H. Bouman prijst pastoor Brouwers en het kerkbestuur voor de zoektocht naar herbestemming en waardeert het dat er niet afgewacht wordt totdat de kerk leegstaat met verloedering en vandalisme tot gevolg’.

Hoe blij iedereen ook is met het Zorghuis Onze Lieve Vrouw, dat er afscheid moest worden genomen van de kerk, is nog steeds moeilijk. “Het betekent niet dat het geen pijn doet”, zegt Beckers. Het was ook een bijzondere kerk, vult pastoor Harrie Brouwers aan. “De inrichting was heel democratisch. Er was geen middenpad, we zaten in een kring om het altaar. Het deed bijna aan als een huiskamer en daarom was het ook voor de kinderen een heel prettig gebouw.”

Open houding

Hij is niet zo sentimenteel aangelegd, zegt hij. Dus rondlopen in de oude kerk terwijl die wordt omgetoverd tot zorghuis, roept niet allerlei nostalgische gevoelens bij hem op. Maar dat er een kapel blijft in de voormalige kerk, helpt veel mensen wel bij het verwerken van de verandering, denkt hij. “Ik denk dat veel mensen met een open houding naar de Laurentius zijn gegaan”, zegt Brouwers. Dat de twee parochies al nauw samenwerkten, hielp om alles soepel te laten verlopen. “Het scheelt dat de koren al eerder gefuseerd waren en we al één kerkbestuur hadden.”

De sleutel tot de succesvolle herbestemming is volgens Beckers de tijd die de parochie ervoor heeft uitgetrokken. “Daardoor konden we net zo lang zoeken tot we een geschikte functie vonden en de parochianen bij het proces betrekken. Zo had iedereen tijd om aan het idee te wennen. En het is mooi dat Onze Lieve Vrouw van Altijddurende Bijstand hier ook in de toekomst bijstand blijft verlenen.”

Kent u geslaagde of juist mislukte voorbeelden van herbestemde kerken? Bent u zelf bij de herbestemming van een kerk betrokken? Heeft u andere tips? Meld het ons op kerkenonderzoek@trouw.nl.